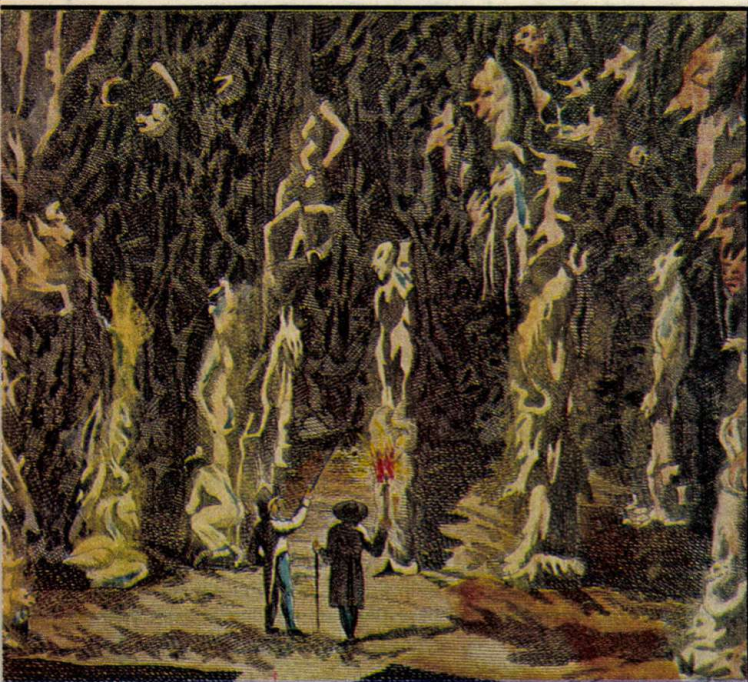

Barlangok a képzőművészetben

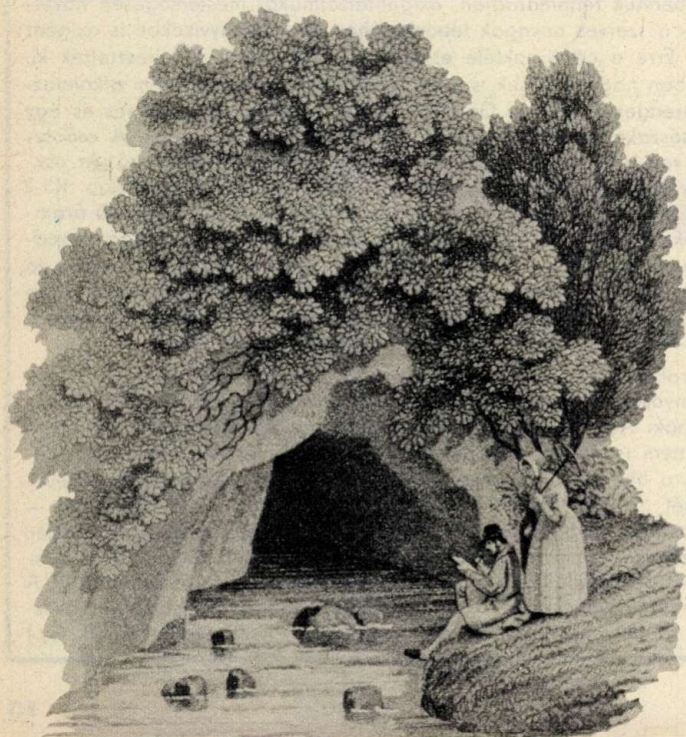
I

A barlangoknak, a Föld kínálta természetes üregeknek, fedett belső tereknek évezredek óta kiemelkedő szerepük van az emberi civilizációban. Nemcsak mint az ősember első lakhelyei vagy a társadalomból később különféle okok miatt kiszakadt egyének, csoportok (remeték, haramiák és más, ellenségtől üldözött emberek) menedékei töltötték be fontos szerepet a történelemben, hanem mítoszok, hiedelmek és legendák egész világa kapcsolódik hozzájuk. A legréjtettebb, a legmegközelíthetlenebb belső barlangzugokat már az ősember is szentélyként használta. A görög-római mitológia, a kereszténység és a tovább élő pogány hitvilág is saját alakjaival és teremtményeivel népesítette be a barlangokat.

A babonáktól és a vallásoktól függetlenedő felvilágosult természet-szemlélet a barlangok rendeltetését is átvértékelté.

Hogyan jelennek meg a barlangok a képzőművészetben? Ezt követte nyomon az utóbbi háromszáz év barlangábrázolásain a 10. *barlangtani világkongresszus* tiszteletére megrendezett kiállítás a Kiscelli Múzeumban.

2

A képzőművészetben a barlang sokáig a hozzá fűződő események és legendák környezeteként szolgáló kitalált helyszín volt, de már a XVII. század végén megjelent az olyan ábrázolás is, amely egy-egy ismert barlangot önmagáért kíván bemutatni. A XVIII–XIX. században főlerősödő természettudományos szemlélet hatására készült művek többnyire utazók és tudósok könyveihez, egy-egy tájegységnek a nevezetességeit számba vevő művekhez készült illusztrációk. A legrégebbi ilyen ábrázolás, amely a kiállításon is szerepelt, *Valvasornak, Die Ehre des Herzogthums Crain* című, 1689-ben megjelent könyvéből a *postojnai barlang képe* (1. kép). E korai tudományos igényű művön gyermeteg sematizálás figyelhető meg. A XIX. századra a természetábrázolás megújulása révén egyre tökéletesebb, egyre természetesebb barlangképek jelennek meg a tudományos és a népszerűsítő kiadványokban, míg nem a XX. században a fotográfia

3

4

5

e téren is végleg háttérbe szorítja a grafikai művészetet.

A leíró igényű barlangábrázolásokon kívül a XVIII. század végén és a XIX. század első felében a különöshöz, a sejtelmeshez vonzódo szellemi légkörben számos — önálló műalkotásként is fontos — barlangkép született. Egyik bájos példája ennek a kiállításon Luise Kotz lapja, amelyen az *Abaligeti-barlangnak* növényzettel dúsan benőtt bejáratát szerelmespár keresi föl, s a világtól elvonulva megpihen a kies környezetben (2. kép).

A Rousseau-i idill és a természet-tudományos érdeklődés térhódítása közben az ébredő nemzeti érzés is a hazai tájak megismerésére sarkallta a művészeket. Számos utazó festő topográfiai hűséggel örökölte meg a táji nevezetességeket, köztük barlangokat is. Többek között Joseph Fischer, Betrich András és id. Markó Károly. A hazai romantikus művészetben kimagasló értékű Markó fiatalkori gouache-sorozata az *aggteleki Baradla-barlang* hat nevezetes helyszínéről (3. képünk ezek közül mutat be egyet. — A szerk.) A festő Vass Imrének, a Baradla egyik *legjelesebb* kutatójának volt a barátja és mérnöktársa; 1821-ben együtt járták be a barlang addig ismert szakaszát. Ekkor készült lapjain a kísérők apró fáklyáinak fényében sötét montsrunként jelennek meg az alig érzékelhető cseppkőalakzatok. A sejtelmesség ellenére jóval több józan realizmus érződik Markó sorozatán, mint kortársának, az angol George Heringnek 1835-ből kelt Baradla-litográfiáján, ahol a magasba törő tér és a túhegyes cseppkőfügők az angol romantikus gótizáló, misztikumra hajló légkörét árasztják (4. kép.).

Ugyancsak 1835-ben készültek Barabás Miklós akvarelljei. Ezek — mintegy kitekintésként a kiállítás közép-európai helyszíneinek sorából — az itáliai *Tivoli* napsütötte, mediterrán hangulatát idézik. A *Neptunusz-* és a *Szirének-barlangjának* íve keretbe foglalja az Anio zuhagának pompás látványát (5. kép). dáu

A XIX. század második felétől, bár készültek újabb barlangképek, például Sándy Gyula *Baradla*-sorozata, a tájfestészetben a plein air festés, a fény- és az atmoszféra-jelenségek ábrázolásának előtérbe kerülése nem kedvezett a témának, s az — a századvégi szimbolizmus érdeklődését leszámítva — meglehetősen háttérbe szorult. Ezért is van az, hogy az utóbbi évszázadunkból válogatott barlangképek többnyire a barlangászat elkötelezett híveinek, művészetkedvelő tudós barlangászoknak és barlangász művészeknek az alkotásai.

Szöveg: **Szucsikné Molnár Erika**
(Magyar Nemzeti Galéria)
Fotók: **Borzák Péter**
(Barlangtani Intézet)

1989. szeptember 15-én elindult Indiába a negyedik magyar Himalája-expedíció. A cél a 6831 méter magasságú Kedar dóm keleti falának megmásítása, amely eddig egyetlen expedíciónak sem sikerült. A Garhwal Himalája nem tartozik a Himalájai-hegységrendszer legmagasabb régióihoz, többségét „csak” hétézres csúcsok alkotják; a hegymászás nehézsége szempontjából azonban e csúcsok a nyolcezresekkel vetekednek.

Siva isten otthonában

Kérdés, hogy 1989
őszén ki a kalandor:
az, aki a Himalájába megy,
vagy az, aki itthon marad.

Ez a fantasztikusan zord hegység — amely lényegében a Gangesz forrásvidéke — csak az 1980-as években nyílt meg a külföldi expedíciók előtt. Legmagasabb csúcsa, a *Satopanth* 7075 méter magas. 1983-ban ennek a csúcshoz a meghódítására indult útnak az első magyar Himalája-expedíció, amely a rendkívül kedvezőtlen időjárás miatt közvetlen a csúcs alól kénytelen volt visszafordulni. (Erről lapunknak 1983/37. számában írtunk — A szerk.) Az expedíció egyik tagja, *Jankovics László* életét vesztette, a többiek pedig a másfél méteres friss hóban kilenc nap alatt tudták csak elérni az első lakott települést, ahol élelemhez juthattak.

A hegymászókat legtöbbször a magashegységek szélsőséges időjárása hozza veszélyhelyzetbe. A hinduizmus szerint az időjárást *Siva*, a pusztítás istene irányítja. Siva a Himalájában kóborol, nincs otthona, mert egy dührohamában levágta a legfőbb isten, *Brah-*

ma négy feje közül az egyiket, s ezért bűnhődni kellett. A Garhwal-Himalájában szeptemberben szokott végetérni a nyári monszun időszaka, de ez nem jelenti azt, hogy váratlan nagy havazások akár már október végén ne következhesse-

nek be. Az 1983-as *Satopanth*-expedíciónak egyik résztvevője volt *Ozsváth Attila*, aki a Kedar-dóm vállalkozást kezdeményezte, és a jelen expedíció vezetésére vállalkozott. Ehhez megfelelő tapasztalatot jelentett számára az 1987-es *Sisha Pangma*-mászás, amikor egyik első magyarként állhatott egy nyolcezer méteres hegycsúcsán. Ez a sorrendben harmadik magyar expedíció volt eddig a legsikeresebb; a csoport többsége feljutott a csúcsra, és a mászás nem köve-